

Emilia Paprzycka*
Edyta Mianowska**
Zbigniew Izdebski***

KOBIECOŚĆ I MĘSKOŚĆ POLAKÓW. SPOŁECZNO-KULTUROWY WYMIAR PŁCI JAKO KATEGORIA ANALITYCZNA

Wprowadzenie

Płeć jest kategorią wielowymiarową – jej złożoność jest obserwowana zarówno na gruncie nauk przyrodniczych i społecznych. Badacze z zakresu nauk biologicznych wyróżniają płeć chromosomalną, gonadalną, hormonalną, fenotypową, metaboliczną, mózgową, a także psychiczną (oznaczającą poczucie przynależności do danej płci) i społeczną (definiowaną rolami społecznymi kobiet i mężczyzn, a ustaloną przy urodzeniu na podstawie zewnętrznych narządów) (Dulko 2003, s. 5-7; Mandal 2004, s. 25). Badania nad dwoma ostatnimi wymiarami, wiążącymi się z pojęciem płci społeczno-kulturowej, prowadzone są głównie na gruncie nauk społecznych. W perspektywie socjologicznej rozważa się przede wszystkim role społeczne związane z płcią, które są definiowane kulturowo, a których realizacja w określony sposób jest społecznie oczekiwana (zob.: Wojciszke 2002). W pedagogice problematyka płci społeczno-kulturowej analizowana jest głównie jako efekt oddziaływań wychowawczych (zob.: Pankowska 2005). W perspektywie psychologicznej osiągnięciem analiz jest tożsamość płciowa, czyli identyfikacja z rolami określonymi

***Emilia Paprzycka** – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; zainteresowania naukowe: alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego – single, przemiany intymności i obyczajowości, kulturowe wzorce kobiecości i męskości, metodologia badań społecznych; e-mail: emilia_paprzycka@sggw.pl

****Edyta Mianowska** – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, Uniwersytet Zielonogórski; zainteresowania naukowe: metodologia badań społecznych, uczestnictwo w kulturze, kapitał społeczny, socjalizacja młodzieży; e-mail: E.Mianowska@ips.uz.zgora.pl

*****Zbigniew Izdebski** – profesor nauk humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Zielonogórski; zainteresowania naukowe: seksualność człowieka w cyklu życia, zachowania ryzykowne, społeczne problemy HIV/AIDS, pedagogika seksualna; e-mail: Z.Izdebski@ips.uz.zgora.pl

płcią biologiczną oraz ich kulturowym i społecznym postrzeganiem (Szacka 2011, s. 20). Uwzględnianie wielowymiarowości płci we współczesnej nauce stało się więc nie tylko faktem, ale i koniecznością. Wydaje się, że pominięcie tego aspektu może czynić badania niepełnymi, a obraz przez nie stworzony ograniczonym (Blum 2004, s. 55; za: Szacka 2011, s. 27).

W badaniach, których wyniki są przedkładane w artykule, koncepcja płci społeczno-kulturowej stanowiła jednocześnie narzędzie i kategorię analityczną. Wyznaczyła perspektywę badawczą, warunkując sposób zaprojektowania badań i interpretacji wyników. Badania realizowane były w myśl koncepcji odrzucającej opozycję: męskość-kobiecość w zakresie zachowań i cech osobowości, ale uznającą istniejące biologiczne różnice (Flax 1987, Barber, Allen 1992, Gould 1997; za: Titkow 2011, s. 38). W tym rozumieniu płęć społeczno-kulturowa nie jest przeciwstawiana płci biologicznej konfrontacyjnie: osobowość-ciało, ale jest z nią ściśle powiązana. Płęć biologiczna jest swoistą bazą, na którą nakładają się społeczne interpretacje, a definiowanie pewnych cech i zachowań jako kobiece lub męskie jest zmienne – warunkowane społecznie, historycznie i kulturowo (West, Zimmerman 2002). W pracy stosuje się określenie płęć społeczno-kulturowa, a nie kulturowa, w celu wyeksponowania społecznego znaczenia relacji z „innymi” w jej konstruowaniu (Gergen 1991). Ponadto przyjęto, że płęć społeczno-kulturowa nie jest wyłącznie zmienną opisową, ale może być wykorzystywana także jako zmienna zależna – wyjaśniana, jak i zmienna wyjaśniająca (Titkow 2011, s. 41; 2001, s. 58).

Koncepcja płci społeczno-kulturowej S. L. Bem jako perspektywa teoretyczna i kategoria analityczna. Założenia, możliwości i ograniczenia

W celu rozpoznania stopnia, w jakim własna kobiecość i męskość uczestników badań definiowana jest w odniesieniu do kulturowych wzorów kobiecości i mękości, odwołano się do koncepcji schematów płciowych Sandry Lipsitz Bem (1981, 2000). Jest to propozycja ujęcia płci społeczno-kulturowej jako dwóch niezależnych dymensji osobowości i odrzucenie tym samym pojmowania płci jako kontinuum z kobiecością i mękością na przeciwległych krańcach. W tym rozumieniu kobiecość i męskość nie stanowią opozycyjnych wymiarów, ale uzupełniają się. Takie podejście zakłada nabywanie wzorów zachowań związanych z płcią podczas socjalizacji, czego rezultatem są poznawcze schematy płci, organizujące indywidualne style zachowań kobiet i mężczyzn. Stanowią one z jednej strony kryterium regulacji zachowania jednostek: służą do oceny i asymilacji nowych informacji przez klasyfikowanie osób, ich cech i zachowań do kobiecej lub męskiej kategorii. Z drugiej

strony są one podstawą oceny własnych zachowań i posługiwania się wymiarem kobiecości i/lub męskości w stosunku do cech własnej osobowości. Kulturowe definicje ujmowane są przy tym raczej nie w kategoriach norm, ale jako poznawcze typy działań, a ich przyswajanie ma charakter aktywny – indywidualny schemat płci społeczno-kulturowej jest tu ujmowany zarówno jako proces, jak i produkt (Renzetti, Curran 2005, s. 116).

Wyróżnia się cztery typy schematów: *schemat określony* – zgodny z wzorami kobiecości i męskości mieszczącymi się w modelu tradycyjnym. Posługują się nim jednostki, które ukształtowały obraz własnej osoby zgodnie z tradycyjnie określonymi definicjami kobiecości i męskości oraz wykazują dużą gotowość do podejmowania zachowań zgodnych z tradycyjnymi oczekiwaniami społecznymi (męscy mężczyźni i kobiece kobiety); *schemat określony krzyżowo*, posługują się nim osoby, które ukształtowały obraz własnej osoby w sprzeczności do tradycyjnie określonych definicji kobiecości i męskości (kobiety mężczyźni, męskie kobiety); *schemat androgyniczny* – stosowany przez osoby, które cechuje integracja i komplementarność w osobowości cech uznawanych tradycyjnie za męskie lub kobiece; *schemat nieokreślony pod względem płci społeczno-kulturowej* – określający osoby słabo identyfikujące się z kulturowo określonymi definicjami męskości i kobiecości. Dwa ostatnie stanowią alternatywę tradycyjnego modelu – kobiecość nie jest zaprzeczeniem męskości i odwrotnie, ale wymiary te się uzupełniają. Powyższa typologia tak rozróżnionych schematów płci stanowi teoretyczną bazę inwentarza do oceny cech psychicznych związanych z płcią, zbudowanego przez Bem – Bem Sex Role Inventory (BSRI) (Bem 1974, s. 155-162). Wyniki badań Bem z zastosowaniem BSRI wykazały, że tradycyjnie rozumiane męskość i kobiecość organizują zachowanie ludzi, ograniczając je przy tym pod wieloma względami. Potwierdziły, że osoby, które definiują siebie na bazie społecznych definicji kobiecości i męskości i unikają zachowań z nimi niezgodnych, mają węższy repertuar zachowań niż osoby androgyniczne. Pokazały także związki androgynii ze zdrowiem psychicznym i efektywnością społecznego funkcjonowania jednostek (Bem 1987, 1988, 2000).

Koncepcja Bem uznawana jest przez niektórych badaczy jako mało inspirująca poznawczo (Hoffman, Borders 2001) i poddawana była krytyce jako powielająca stereotypy dotyczące cech przypisywanych kobietom i mężczyznom (Payne 1985, Yarnold 1990, Spence 1991). Wzbudzała także wątpliwości natury metodologicznej czy teoretycznej, związane z trafnością i rzetelnością narzędzia BSRI, jak i zmiennością i nieokreślonością semantyczną określeń diagnozujących „kobiecość” i „męskość” (Beere 1990, Lenney 1991, Ballard-Reisch, Elton 1992, Hoffman, Borders 2001). Wyniki testowania narzędzia Bem wskazują jednak, że IPP ma dobre własności psycho-

metryczne, rzetelność skal jest wysoka, a większość pozycji inwentarza ma zadowalającą moc dyskryminacyjną. Trafność teoretyczna również okazuje się być zadowalająca (Korzeń 2006, s. 10). Badacze wskazują jednocześnie, że problem statusu teoretycznego czy empirycznego koncepcji Bem jest dyskusyjny, ale nie rudymmentarny. Zdaniem Titkow (2011, s. 42) zasadnicze jest to, że dzięki badaniom wykorzystującym tę koncepcję powstała teoretyczna i operacyjna propozycja pomiaru kulturowych różnic i podobieństw między kobietami i mężczyznami. Zainicjowany przez Bem kierunek badań razem z teoretyczną i operacyjną bazą daje możliwość kontynuacji badań nie tylko nad różnicami kulturowymi między kobietami i mężczyznami, ale także podobieństwami.

Koncepcja ta jest stosowana przez wielu polskich badaczy. W wersji standaryzowanej przez Alicję Kuczyńską (1992) jest implementowana przede wszystkim w badaniach psychologicznych (m.in. Kuczyńska 2002, Mandal 2004, Korzeń 2006, Lelakowska, Zdrojewicz 2008, Mandal, Zalewska 2010, Konopka, Frączak 2013), a także socjologicznych (m.in. Titkow 2002, 2011; Izdebski, Paprzycka, Mianowska 2014, 2015; Paprzycka 2008, 2011, 2012, 2016). Podejmowane są także próby jej zastosowania w nowym ujęciu metodologicznym (Korzeń 2006), jak i w nowych obszarach badań (Charzyńska 2010, Starzomska, Kowalczyk 2010, Sell 2015). W prezentowanych w niniejszym tekście badaniach stała się inspiracją do podjęcia analiz nad różnicami i podobieństwami nie tylko między kobietami i mężczyznami, ale także wewnątrz kategorii płci społeczno-kulturowej – wśród kobiet i wśród mężczyzn, którzy reprezentują różne kategorie społeczne.

Założenia metodologiczne badań

Badania ukierunkowane były z jednej strony na rozpoznanie czynników różnicujących płęć społeczno-kulturową, a z drugiej strony sprawdzenie, jak płęć społeczno-kulturowa różnicuje oceny różnych obszarów funkcjonowania społecznego badanych. Jednym z celów badań było rozpoznanie płci społeczno-kulturowej Polaków. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: jaka jest płęć społeczno-kulturowa Polaków?, a w szczególności, jaka jest struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach wartości cech składających się na kanon zmiennych społeczno-demograficznych: wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania i religijności. Celem badań było również ustalenie, czy płęć biologiczna i płęć kulturowa różnicują ocenę wybranych sfer życia, a w szerszej perspektywie rozpoznanie, który z tych czynników z poznawczego punktu widzenia jest bardziej znaczący, zmienność którego z nich okazuje się istotna w objaśnianiu zróżnicowanych ocen zadowolenia z różnych obszarów życia. Zatem w przedkładanych analizach płęć

biologiczna i płęć społeczno-kulturowo zostały przyjęte jako dwie perspektywy analityczne. Zadane zostały pytania o to, czy płęć i płęć społeczno-kulturowa różnicują ocenę zadowolenia z następujących obszarów życia: 1) związanych z funkcjonowaniem w sferze publicznej: pracy zawodowej, sytuacji materialnej, atrakcyjności fizycznej, 2) w sferze życia prywatnego: małżeństwa, relacji w rodzinie, relacji z przyjaciółmi znajomymi, życia seksualnego? Obszary te zostały wybrane do analizy, ponieważ funkcjonowanie w tych dwóch sferach często łączy się z odmiennymi oczekiwaniami wobec kobiet i mężczyzn. Ponadto, analiza oceny zadowolenia z tych sfer życia wydaje się dopełniać założenia badań prowadzonych przez Bem z zastosowaniem IPP¹.

Sprawdane w badaniach hipotezy dotyczyły zróżnicowań ocen wybranych wymiarów funkcjonowania społecznego ze względu na płęć biologiczną i płęć społeczno-kulturową. Oceny każdego z wymiarów dokonywane były na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczono najwyższą ocenę. Do ustalenia, czy występują różnice w wartościowaniu różnych obszarów życia wśród kobiet i mężczyzn wykorzystano test t-Studenta. Natomiast w przypadku testowania różnic między kategoriami płęci społeczno-kulturowej wobec niespełnienia założeń analizy wariancji wnioskowanie statystyczne oparto na testach nieparametrycznych: teście U Kruskala-Wallisa z testem Z wielokrotnych porównań (rang) do ustalania różnic międzygrupowych.

Analizy statystyczne objęły również sprawdzenie, czy między płęcią biologiczną a społeczno-kulturową istnieje efekt interakcyjny, odpowiedzialny za zróżnicowanie poziomu zadowolenia, czyli czy kobiety i mężczyźni, dla których zidentyfikowano ten sam typ płęci społeczno-kulturowej różnią się od siebie w ocenach wybranych obszarów życia. Aby możliwe było posłużenie się w tych analizach analizą wariancji z osób reprezentujących każdy z typów płęci społeczno-kulturowej, wylosowane zostały równoliczne zbioru², dla których przeprowadzono obliczenia. Spełniony został tym samym wymóg dotyczący równoliczności grup, osłabiający złożenie rozkładu normalnego zmiennej zależnej i równości wariancji w porównywanych grupach.

We wszystkich analizach przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,01$. O różnicy istotnej statystycznie orzekano, gdy wyznaczona przez program statystyczny p-wartość była mniejsza od 0,01. Obliczenia wykonano w pakietach statystycznych PS Imago i Statistica.

¹Wyniki badań Bem przeprowadzonych z zastosowaniem IPP pokazały związki między reprezentowanym typem płęci społeczno-kulturowej a efektywnością społecznego funkcjonowania jednostek (1987, 1988).

²Spośród kobiet i mężczyzn wylosowano po 90 osób reprezentujących każdy z typów płęci społeczno-kulturowej ($N = 720$).

Odpowiedzi na postawione pytania badawcze zostały udzielone na podstawie wyników badań przeprowadzonych w 2011 roku na reprezentatywnej próbie 3206 Polaków³. Badaną populację stanowili mieszkańcy Polski w wieku 15-59 lat. Dobór próby miał charakter losowo-kwotowy. W badaniach zastosowano technikę wywiadu bezpośredniego (osobistego), ankietę oraz Inwentarz do oceny Płci Psychologicznej (IPP), którego teoretyczna baza opiera się na koncepcji schematów płci i kształtowania się tożsamości płciowej autorstwa S. L. Bem.

Płeć społeczno-kulturowa Polaków – charakterystyka w perspektywie koncepcji S. L. Bem

Przyjęte kategorie płci społeczno-kulturowej tworzą następującą strukturę⁴: prawie połowa badanych (46,5%) to osoby androgyniczne, jedną czwartą (25,3%) stanowią osoby określone (kobięce kobiety i męscy mężczyźni). Prawie co piąty badany (19,4%) w małym stopniu utożsamia się z kulturowo określonymi definicjami męskości i kobiecości, lokując się w typie osób nieokreślonych pod względem płci społeczno-kulturowej. Najmniej liczna jest kategoria osób określonych krzyżowo (kobięcy mężczyźni i męskie kobiety), które stanowią 8,8% badanych.

Zarówno kobiety, jak i mężczyźni⁵ najczęściej reprezentują androgyniczny typ płci społeczno-kulturowej (49,0%:43,9%), czyli redefiniują tradycyjnie określone wzorce kobiecości i męskości oraz wykazują w wysokim stopniu cechy zarówno określane jako męskie, jak i kobiece. Jednak to kobiety wydają się być nieco bardziej „przywiązane” do tradycyjnie określonych oczekiwań względem płci i częściej niż mężczyźni posługują się schematem określonym. Kobięce kobiety to prawie jedna trzecia (29,9%) kobiet, a tylko co piąty (20,8%) badany to męski mężczyzna. Jednocześnie, kobiety rzadziej lokują się w schemacie krzyżowym. Męskie kobiety stanowią 6,3% badanych kobiet, natomiast odsetek kobiecych mężczyzn jest dwukrotnie wyższy (11,3%). Wśród mężczyzn częściej także niż wśród kobiet odnotowano osoby nieokreślone pod względem płci społeczno-kulturowej (24,0%:14,8%). Zatem to mężczyźni częściej niż kobiety nie identyfikują się z tradycyjnym modelem ról i wykazują niski poziom cech zarówno określanych jako

³Szczegółowy opis doboru próby i metodologii badań zawiera raport Zbigniewa Izdebskiego i POLFARMY *Seksualność Polaków 2011. Raport z badania*, OBOP 2011. Badania realizowano w ramach projektu Z. Izdebskiego i E. Paprzyckiej pt. *Płeć społeczno-kulturowa Polaków*.

⁴Braki danych w przypadku pytań diagnozujących płeć społeczno-kulturową uniemożliwiły ustalenie tej płci dla 10% badanych, którzy zostali wykluczeni z dalszych analiz. Ostatecznie wielkość próby $N = 2854$.

⁵Struktura płci: kobiety – 50,1%, mężczyźni – 49,9%.

męskie, jak i kobiece. Płeć biologiczna różnicuje istotnie statystycznie definiowanie się w kategoriach płci społeczno-kulturowej. Można zatem stwierdzić, że mężczyźni częściej niż kobiety reprezentują niestandardowy typ płci społeczno-kulturowej i definiują się jako osoby o schemacie krzyżowym oraz nieokreślonym. Kobiety częściej niż mężczyźni definiują się w odniesieniu do tradycyjnego wzorca kobiecości – częściej reprezentują typ określony.

Tabela 1

Struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach płci biologicznej, $N = 2854$, dane w procentach

	Osoby określone	Osoby androgyniczne	Osoby nieokreślone	Osoby określone krzyżowo
Kobiety	29,9	49,0	14,8	6,3
Mężczyźni	20,8	43,9	24,0	11,3
Ogółem	25,3	46,5	19,4	8,8
	$\chi^2 = 78,439, df = 3$			

Źródło: opracowanie własne.

Struktura płci społeczno-kulturowej zmienia się w zależności od wieku⁶. Wraz z wiekiem maleje odsetek osób androgynicznych, a rośnie nieokreślonych pod względem płci społeczno-kulturowej. Odsetek osób określonych i krzyżowych pozostaje na zbliżonym poziomie bez względu na wiek. Wśród kobiet kategorie płci społeczno-kulturowej rozkładają się podobnie jak wśród wszystkich badanych. Natomiast wśród mężczyzn strukturę tę modyfikuje wyższy niż w pozostałych kategoriach wiekowych udział osób określonych (męskich mężczyzn) wśród mężczyzn w wieku od 25 do 29 lat. Wiek różnicuje istotnie statystycznie płeć społeczno-kulturową wśród kobiet i mężczyzn.

⁶Struktura wieku: 15-17 lat – 5,4%; 18-24 lat – 15,6%; 25-29 lat – 13%; 30-39 lat – 23,2%; 40-49 lat – 18,6%; 50-60 lat – 24,1%.

Tabela 2

Struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach wieku $N = 2854$, dane w procentach⁷

	Kobiety				Mężczyźni				Ogółem			
	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR
15-17 lat	23,3	57,5	13,7	5,5	18,5	50,6	18,5	12,3	20,9	54,2	16,3	8,5
18-24 lata	25,5	56,7	9,6	8,2	22,0	47,9	17,8	12,3	23,6	52,1	13,9	10,3
25-29 lat	21,6	61,6	8,9	7,8	32,8	46,7	13,3	7,2	26,8	54,5	11,1	7,6
30-39 lat	29,5	50,2	13,4	7,0	21,8	48,0	18,4	11,8	25,7	49,0	15,9	9,4
40-49 lat	29,5	48,1	16,0	6,3	19,0	41,4	27,4	12,2	24,4	44,8	21,7	9,1
50-59 lat	38,5	36,0	21,2	6,4	14,3	35,3	38,9	11,6	26,9	35,7	29,7	7,7
	$\chi^2 = 61,753, df = 15$				$\chi^2 = 81,661, df = 15$				$\chi^2 = 98,510, df = 15$			

Źródło: opracowanie własne.

Przyglądając się strukturze płci społeczno-kulturowej z perspektywy kategorii wykształcenia⁸ można odnotować, że wraz ze wzrostem wykształcenia wzrasta odsetek osób androgynicznych, a maleje udział osób, które są nieokreślone pod względem płci społeczno-kulturowej. We wszystkich kategoriach, wyróżnionych ze względu na poziom wykształcenia odsetek osób określonych i określonych krzyżowo jest zbliżony. Wykształcenie różnicuje istotnie statystycznie płęć społeczno-kulturową. Odnotowany rozkład kategorii płci społeczno-kulturowej dla różnych kategorii poziomu wykształcenia wśród kobiet i mężczyzn jest zbliżony i w każdej z tych grup istotny statystycznie.

Tabela 3

Struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach wykształcenia, $N = 2854$, dane w procentach

	Kobiety				Mężczyźni				Ogółem			
	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR
Podstawowe lub niższe	35,6	37,6	20,8	5,9	19,5	33,3	38,2	8,9	26,8	35,3	30,4	7,6
Gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe	31,1	46,4	17,7	4,9	21,0	42,1	25,6	11,2	25,3	44,0	22,2	8,5
Średnie lub pomaturalne	31,4	50,0	12,5	6,0	19,3	48,5	20,6	11,6	26,0	49,6	16,1	8,4
Licencjat lub wyższe	22,4	55,5	12,1	9,9	24,0	45,1	18,1	12,7	23,1	51,2	14,7	11,1
	$\chi^2 = 28,200, df = 9$				$\chi^2 = 24,728, df = 9$				$\chi^2 = 46,35, df = 9$			

Źródło: opracowanie własne.

⁷W opisach tabel zastosowano następujące skróty: OK – osoby określone, AN – osoby androgyniczne, NO – osoby nieokreślone, KR – osoby określone krzyżowo.

⁸Struktura wykształcenia: wykształcenie podstawowe lub niższe – 7,9%; gimnazjalne lub zasadnicze zawodowe – 38,4%; średnie lub pomaturalne – 36,9%; licencjat lub wyższe – 16,8%.

Struktura płci społeczno-kulturowej mieszkańców wsi i miast różnej wielkości jest zbliżona⁹. Pozostaje również niezmienna wśród mężczyzn mieszkających w miejscowościach różnej wielkości. Wśród kobiet ulega jednak zmianie wśród mieszkanek małych miast (do 20 tys. mieszkańców). W tym przypadku udział kobiet androgynicznych jest większy niż w pozostałych kategoriach miejsca zamieszkania. Wśród kobiet miejsce zamieszkania różnicuje istotnie statystycznie płć społeczno-kulturową.

Tabela 4

Struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach miejsca zamieszkania, $N = 2854$, dane w procentach

	Kobiety				Mężczyźni				Ogółem			
	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR
Wieś	33,0	47,3	14,7	5,0	22,0	43,5	23,4	11,1	27,3	45,3	19,2	8,2
Miasto do 20 tys. mieszk.	21,8	62,4	12,2	3,6	22,6	38,7	29	9,7	22,3	51,0	20,4	6,3
Miasto od 20 do 100 tys. mieszk.	29,2	50,0	12,8	8,0	18,3	43,2	27,8	10,6	23,9	46,7	20,1	9,3
Miasto od 100 do 500 tys. mieszk.	29,6	44,9	19	6,5	17,1	48,8	20	14,2	23,5	46,9	19,5	10,1
Miasto powyżej 500 tys. mieszk.	31,3	43,2	14,8	10,8	23,9	45,8	18,7	11,6	27,6	44,2	17,0	11,2
	$\chi^2 = 30,988, df = 12$				Różnice nieistotne stat.				Różnice nieistotne stat.			

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane w badaniach dane pokazują, że rozkłady kategorii płci społeczno-kulturowej wśród osób deklarujących różny poziom religijności¹⁰ kształtują się podobnie. Analizy struktury płci społeczno-kulturowej uwzględniające podział na płć biologiczną ujawniają jednak odstępstwa od tej struktury. Kobiety niewierzące to częściej męskie kobiety, a kobiety wierzące to częściej kobiece kobiety. Udział kobiet definiujących się zgodnie z tradycyjnym wzorcem kobiecości wzrasta wraz z coraz silniejszym deklarowanym poziomem religijności. Natomiast w przypadku mężczyzn silniejsze związki z wiarą oznaczają wyższy odsetek osób androgynicznych, niższy męskich mężczyzn i nieokreślonych pod względem płci społeczno-kulturowej. Odnotowane różnice wśród kobiet i wśród mężczyzn są istotne statystycznie.

⁹Struktura miejsca zamieszkania: wieś – 38,0%; miasto do 20 tys. mieszk. – 13,4%; miasto powyżej 20 tys. do 100 tys. mieszk. – 19,8%; miasto powyżej 100 tys. do 500 tys. mieszk. – 17,2%; miasto powyżej 500 tys. mieszk. – 11,6%.

¹⁰Stosunek do wiary: wierzący i praktykujący – 42,8%; wierzący, nieregularnie praktykujący – 36,6%; wierzący, ale niepraktykujący – 16,6%; niewierzący – 3,8%.

Tabela 5

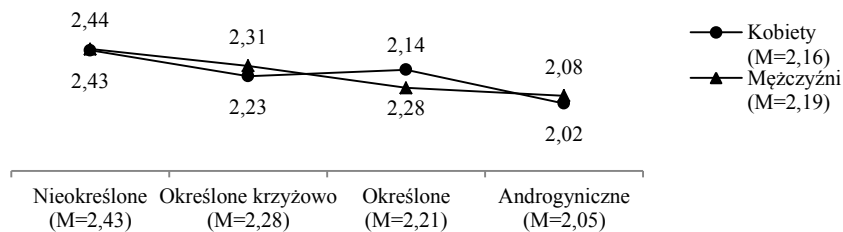
Struktura płci społeczno-kulturowej w kategoriach stosunku do wiary, $N = 2854$, dane w procentach

	Kobiety				Mężczyźni				Ogółem			
	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR	OK	AN	NO	KR
Wierzący i praktykujący	34,0	46,5	15,1	4,4	16,4	49,9	20,5	13,1	26,3	47,9	17,5	8,2
Wierzący, nieregularnie praktykujący	28,7	50,3	15,0	6,0	21,8	41,3	26,6	10,3	25,4	45,8	20,8	8,0
Wierzący, ale niepraktykujący	21,4	55,6	12,8	10,2	24,7	42,4	21,4	11,4	23,5	47,6	17,8	11,1
Niewierzący	20,0	57,1	2,9	20,0	21,4	32,9	32,9	12,9	21,2	41,3	23,1	14,4
	$\chi^2 = 35,477, df = 9$				$\chi^2 = 22,648, df = 9$				Różnice nieistotne stat.			

Źródło: opracowanie własne.

Płeć społeczno-kulturowa a zadowolenie z funkcjonowania w obszarze życia publicznego – zawodowego i prywatnego

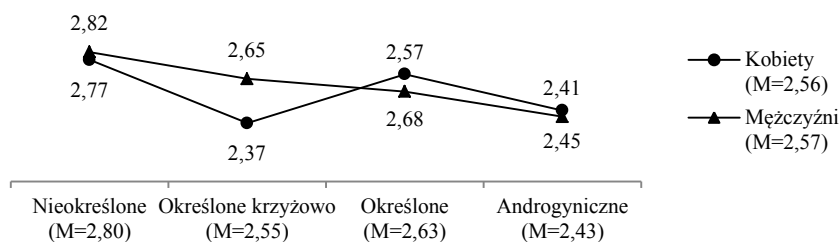
Prezentację wyników badań, w których w analizach płeć społeczno-kulturowa jest traktowana jako zmienna niezależna, rozpoczną ustalenia badawcze dotyczące oceny pracy zawodowej/nauki. Na polu aktywności zawodowej (lub edukacyjnej) badani oceniają się raczej pozytywnie ($M = 2,18$, $SD = 0,883$), a rozkład ocen można uznać za umiarkowanie zróżnicowany ($V = 40,6\%$). Wśród ocen nieznacznie przeważają oceny pozytywne ($A = 0,732$). Ocena tej sfery życia nie różni istotnie statystycznie kobiet i mężczyzn. Różnie jednak wartościują ten obszar aktywności życiowej przedstawiciele różnych kategorii płci społeczno-kulturowej ($\chi^2 = 67,51$, $df = 3$). Najwyższe oceny wystawiają osoby androgyniczne ($M = 2,05$), które różnią się pod tym względem od wszystkich pozostałych kategorii. Najniżej pracę zawodową/naukę waloryzują osoby nieokreślone ($M = 2,43$). Osoby nieokreślone i określone pod względem płci społeczno-kulturowej różni ocena tej sfery aktywności życiowej.

Wykres 1. Średnie oceny pracy zawodowej/nauki.

Źródło: opracowanie własne.

Spośród wszystkich uwzględnionych w badaniach obszarów najniższe oceny odnotowano w przypadku oceny sytuacji materialnej ($M = 2,56$; $SD = 0,927$). Oceny nie są wysokie, umiarkowanie zróżnicowane ($V = 36\%$), jednak wskazania pozytywne przeważają w niewielkim stopniu nad negatywnymi ($A = 0,54$). Wyniki badań nie przyniosły potwierdzenia hipotezy przewidującej związek płci biologicznej i oceny sytuacji materialnej. Różnice między kobietami i mężczyznami okazały się nieistotne statystycznie. W ocenie tej sfery życia zaobserwowano jednak różnice ze względu na płeć społeczno-kulturową ($\chi^2 = 73,45$, $df = 3$). Najgorzej swoją sytuację materialną oceniają osoby nieokreślone ($M = 2,80$), a ich ocena różni się od ocen osób reprezentujących pozostałe typy płci społeczno-kulturowej¹¹. Nieco wyżej oceniają swoją sytuację osoby określone (kobiety i mężczyźni) ($M = 2,63$). Ich opinie różnią się również od ocen osób androgynicznych ($M = 2,43$), które postrzegają swoją sytuację materialną najbardziej pozytywnie.

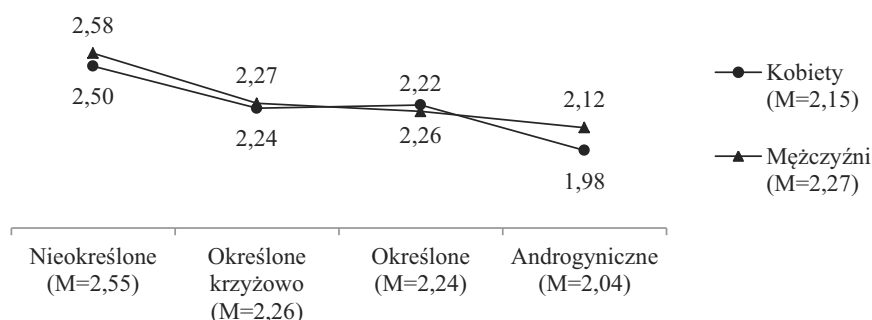

Wykres 2. Średnie oceny sytuacji materialnej.

Źródło: opracowanie własne.

¹¹W przypadku porównań wielokrotnych między kategoriami płci społeczno-kulturowej w tekście omówiono wyłącznie różnice istotne statystycznie. Jeśli nie wskazuje się różnic, nie czyni porównań między poszczególnymi kategoriami, oznacza to, że różnice były nieistotne statystycznie.

W przypadku postrzegania swojej atrakcyjności fizycznej, urody i wyglądu średnia ocen jest stosunkowo niska ($M = 2,21$, $SD = 0,859$), a oceny są umiarkowanie zróżnicowane ($V = 39\%$). Badani jednak częściej doceniają swoją atrakcyjność niż są z niej niezadowoleni ($A = 0,629$). Ocena przymiotów własnego wyglądu i urody istotnie statystycznie różni kobiety i mężczyzn ($t = 3,573$, $df = 2819$). Korzystniej postrzegają swoje atuty w tym względzie kobiety ($M = 2,15$) niż mężczyźni ($M = 2,27$). Zmienność tych ocen pozostaje również pod wpływem płci społeczno-kulturowej ($\chi^2 = 150,88$, $df = 3$). Najbardziej usatysfakcjonowane własnym wyglądem są osoby androgyniczne ($M = 2,04$), najmniej osoby nieokreślone pod względem płci społeczno-kulturowej ($M = 2,55$). W ocenie atrakcyjności fizycznej nie różnią się jedynie osoby określone i określone krzyżowo. Pomędzy pozostałymi kombinacjami kategorii płci społeczno-kulturowej odnotowane różnice są istotne statystycznie.

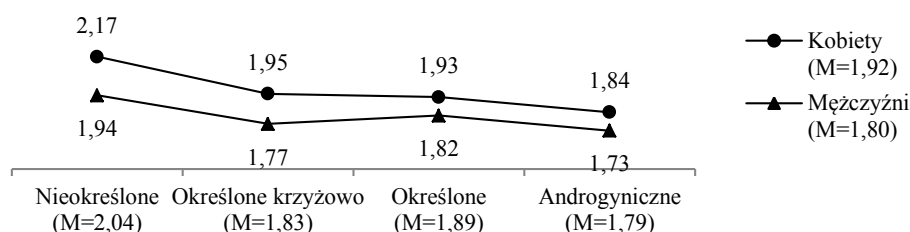

Wykres 3. Średnie oceny atrakcyjności fizycznej, urody.

Źródło: opracowanie własne.

Oceniając swoje związki badani częściej wybierali oceny pozytywne niż negatywne ($A = 1,285$), średnia ocena jest w tym przypadku wysoka i wynosi $M = 1,86$ ($SD = 0,871$). Ich opinie są jednak silnie zróżnicowane ($V = 46\%$), co wskazuje, że wśród badanych są również osoby, które nie są zadowolone ze swoich relacji z najbliższą osobą. Swoje związki korzystniej postrzegają mężczyźni ($M = 1,80$) niż kobiety ($M = 1,92$), a różnica tych ocen jest statystycznie istotna ($t = -3,06$, $df = 2,86$). Wyniki analiz wskazują, że ocenę związku różnicuje również płeć społeczno-kulturowa ($\chi^2 = 28,74$, $df = 3$). Najwyższe oceny swoim związkom wystawiają osoby androgyniczne ($M = 1,79$), najniższe osoby nieokreślone ($M = 2,04$). Porównania międzygrupowe ocen między kategoriami płci społeczno-kulturowej pozwoliły ustalić, że w tym przypadku tylko różnica

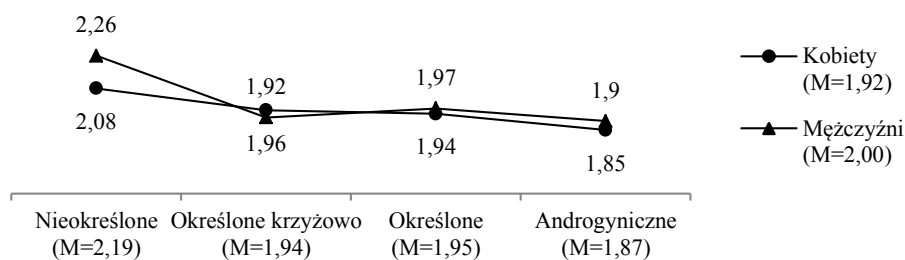
między osobami androgynicznymi i nieokreślonymi jest istotna statystycznie.

Wykres 4. Średnie oceny małżeństwa/stałego związku.

Źródło: opracowanie własne.

Badani także wysoko oceniają swoje relacje z rodziną ($M = 1,96$; $SD = 0,88$), choć można odnotować silne zróżnicowanie ocen ($V = 45\%$). Jednocześnie prawoskośność ($A = 1,05$) rozkładu ocen wskazuje, że stosunki z rodziną częściej wartościowane są pozytywnie niż negatywnie. Nie odnotowano istotnych statystycznie różnic w ocenie rodzinnych relacji przez kobiety i mężczyzn, natomiast stwierdzono w tym przypadku różnicujące znaczenie płci społeczno-kulturowej ($\chi^2 = 59,64$, $df = 3$). Najbardziej negatywnie widzą swoje relacje w rodzinie osoby nieokreślone ($M = 2,19$). W tej ocenie różnią się istotnie od pozostałych grup, pomiędzy którymi nie odnotowano różnic istotnych statystycznie.

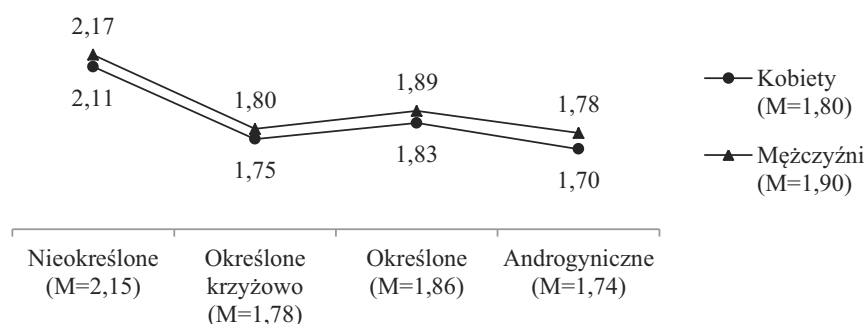

Wykres 5. Średnie oceny atmosfery w rodzinie, stosunków z rodziną.

Źródło: opracowanie własne.

Podobnie jak w przypadku ocen relacji z rodziną, tak i oceny relacji z przyjaciółmi są wysokie. Ich średnia wynosi $M = 1,85$ ($SD = 0,852$), a mimo silnego zróżnicowania ($V = 46\%$), w ocenach przeważają wskazania pozytywne ($A = 1,165$). Wysokie oceny w tym zakresie odnotowano

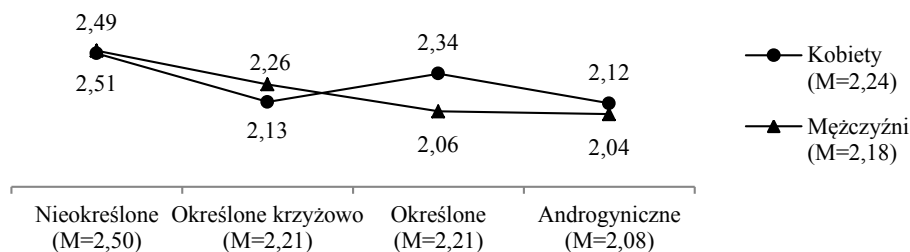
zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn, a między ich wskazaniem nie stwierdzono różnic. Ocenę tej sfery stosunków z innymi różnicuje jednak płeć społeczno-kulturowa ($\chi^2 = 118,76$, $df = 3$). Spośród wszystkich badanych najgorzej i istotnie różnie od innych oceniają swoje stosunki z gronem przyjaciół i znajomych osoby nieokreślone ($M = 2,15$). Najwyższe noty wystawiły natomiast osoby androgyniczne ($M = 1,74$), które tą opinią odróżnia od osób określonych ($M = 1,86$).

Wykres 6. Średnie oceny relacji z przyjaciółmi/znajomymi.

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku oceny intymnej sfery życia analizy wyników badań wskazują na relatywnie niski poziom zadowolenia ($M = 2,20$; $SD = 1,000$) badanych w tym zakresie. Wystawione noty są przy tym silnie zróżnicowane ($V = 45\%$), jednak skośność rozkładu ($A = 0,81$) wskazuje na przewagę ocen pozytywnych nad negatywnymi. Przy czym różnice między ocenami kobiet i mężczyzn są nieistotne statystycznie. Odmiennie jednak postrzegają swoje życie seksualne przedstawiciele różnych typów płci społeczno-kulturowej ($\chi^2 = 66,75$, $df = 3$). Najgorzej swoje życie seksualne oceniają osoby nieokreślone ($M = 2,50$). Ta opinia różni ich od pozostałych badanych. Najwyższe noty swojemu życiu seksualnemu wystawiają osoby androgyniczne ($M = 2,08$). Wysoki poziom zadowolenia odróżnia je od osób określonych krzyżowo.

Wykres 7. Średnie oceny życia seksualnego.
Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że wzięte pod uwagę czynniki społeczno-demograficzne na ogół okazały się istotnie różnicować strukturę płci społeczno-kulturowej. Androgyniczny typ płci społeczno-kulturowej zaobserwowano częściej u kobiet niż mężczyzn, u osób lepiej wykształconych, młodych, pozostających w związkach nieformalnych, a także u kobiet mieszkających w małych miastach i mężczyzn deklarujących silne związki z wiarą. Typ nieokreślony pod względem płci społeczno-kulturowej najczęściej reprezentowany jest natomiast przez osoby słabiej wykształcone, niewierzących mężczyzn, wierzące kobiety oraz kobiety w młodszym wieku i osoby pozostające bez partnera. Schematem określonym natomiast najczęściej posługują się w definiowaniu siebie kobiety religijne, a określonym krzyżowo najczęściej osoby niewierzące.

Wszystkie analizowane w badaniach sfery funkcjonowania społecznego ocenione zostały przez badanych stosunkowo wysoko. W świetle otrzymanych wyników można stwierdzić, że hipotezy przewidujące związek płci społeczno-kulturowej z zadowoleniem z wybranych obszarów życia znalazły potwierdzenie. Natomiast w przypadku płci biologicznej związek taki stwierdzono w przypadku oceny małżeństwa/stałego związku (wyżej wartościowanego przez mężczyzn) oraz samooceny atrakcyjności fizycznej, urody (pod tym względem lepiej oceniły się kobiety).

Z danych wynika, że najbardziej zadowoloną we wszystkich analizowanych wymiarach kategorią osób są osoby androgyniczne. Po przeciwnej stronie lokują się zazwyczaj osoby nieokreślone pod względem płci społeczno-kulturowej. Pomiędzy tymi ocenami mieszczą się średnie oceny osób określonych (kobięcych kobiet i męskich mężczyzn) i określonych krzyżowo (męskich kobiet i kobiecych mężczyzn). Pomiędzy tymi kategoriami nie odnotowano istotnych różnic w ocenie omawianych sfer. Uzyskane w tym za-

kresie wyniki wpisują się w ustalenia S. L. Bem i potwierdzają, że osoby wykazujące wysoki poziom cech zarówno tzw. kobiecych, jak i męskich, ale redefiniujące kulturowe i społeczne ograniczenia co do sytuacji ich wykorzystywania, zdają się lepiej funkcjonować społecznie. Na podstawie otrzymanych wyników można stwierdzić zatem, że jednocześnie wysokie natężenie cech tradycyjnie uznawanych za kobiece i męskie, ale elastyczne ich stosowanie w zależności od sytuacji, wspiera budowanie pozytywnego oglądu relacji w bliskich kręgach i wysokiej samooceny, a w szerszej perspektywie jest czynnikiem pomagającym budować i podtrzymywać satysfakcjonujące stosunki z innymi osobami i pozytywny obraz samego siebie. Definiowanie siebie w odniesieniu do cech tradycyjnie przypisanych jednej z płci wydaje się wobec powyższego być mniej korzystne w społecznym funkcjonowaniu. Oceny osób definiujących się zgodnie z kulturowymi definicjami kobiecości i męskości, określonymi modelem tradycyjnym (kobiece kobiety i mężczyźni) oraz definiujących się krzyżowo (męskie kobiety i kobiece mężczyźni) lokują się poniżej ocen osób androgynicznych, ale są jednak wyższe niż noty osób nieokreślonych. Korzystniejsza zatem wydaje się być synergia cech kobiecych i męskich niż zdecydowana przewaga cech tradycyjnie utożsamianych z męskimi lub kobiecymi.

Przeprowadzone zostały również analizy, których celem było sprawdzenie, czy występuje efekt interakcji płci biologicznej i płci społeczno-kulturowej w ocenie wybranych sfer życia. Innymi słowy, przeprowadzono analizy, które miały ujawnić ewentualne różnice w wartościowaniu wymiarów życia przez kobiety i mężczyzn, dla których zidentyfikowany został ten sam typ płci społeczno-kulturowej. Jednak żadna z uwzględnionych w badaniach sfer życia nie podlegała różnym ocenom przez kobiety i mężczyzn o tym samym typie płci społeczno-kulturowej. W żadnym przypadku nie stwierdzono istotnie statystycznego efektu interakcyjnego. Zatem przede wszystkim płęć społeczno-kulturowa okazała się czynnikiem, który tłumaczył zmienność ocen różnych obszarów życia, podczas gdy płęć biologiczna tylko w przypadku wartościowania cech fizycznych (biologicznych) i oceny związku wyjaśniała zróżnicowanie deklarowanych not.

Powyższe ustalenia skłaniają do konkluzji, że płęć społeczno-kulturowa jako zmienna niezależna, skupiająca za pomocą kryteriów definicyjnych cały szereg kulturowych cech i atrybutów, jakie społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla mężczyzn i/lub kobiet w konsekwencji okazuje się zmienną, której przydatność w wyjaśnianiu dynamiki zjawisk społecznych (tu ocen/samoocen) okazać się może dużo większa niż klasycznej zmiennej niezależnej – płci biologicznej. W szerszej perspektywie wzmocnić można również tezę, że społeczne funkcjonowanie jednostek warunkowane płcią

biologiczną, jednocześnie zależy – nawet w większym stopniu – od cech nabywanych podczas socjalizacji bez względu na płeć biologiczną, które w tradycyjnym rozumieniu mogą być zarówno kobiece, jak i męskie. Nie wyklucza to oczywiście znaczenia płci biologicznej jako zmiennej wyjaśniającej zróżnicowanie zjawisk społecznych i nie dezawuuje twierdzeń o odmiennym traktowaniu kobiet i mężczyzn w wielu obszarach życia społecznego. Pokazuje raczej, że w sytuacji, kiedy kobiety i mężczyźni nie różnią się między sobą w swoich opiniach i poglądach, przyczyny zróżnicowania mogą tkwić w interioryzacji takich, a nie innych cech, bez względu na ich tradycyjnie schematyczne przypisywanie kobietom lub mężczyznom.

Wydaje się zatem, że stosowanie czy nawet i wyeksponowanie w analizach życia społecznego jako kryterium analitycznego płci społeczno-kulturowej wyznacza interesujący poznawczo kierunek badań. Jednocześnie istnieje potrzeba badań, w których należy stawiać pytania o to, jakie czynniki wpływają na kształtowanie się płci społeczno-kulturowej i które z nich mają znaczenie wzmacniające dla elastycznego podejścia do kulturowych oczekiwań względem płci i sprzyjają jej redefiniowaniu, a które prowadzą do definiowania siebie poza kontekstem płci.

Literatura

- BALLARD-REISCH D., ELTON M. (1992), Gender orientation and the Bern Sex Role Inventory: A Psychological Construct Revisited, „Sex Roles”, nr 27, s. 291-306.
- BARBER K., ALLEN K. (1992), *Women & Families, Feminist Reconstructions*, New York-London: The Guilford Press.
- BEERE C. A. (1990), *Gender roles: A handbook of tests and measures*, New York: Greenwood.
- BEM S. L. (1974), The Measurement of Psychological Androgyny, „Journal of Consulting and Clinical Psychology”, nr 42, s. 155-162.
- BEM S. L. (1981), Gender schema theory: A cognitive account of sex typing, „Psychological Review” 1981, nr 88, s. 354-364.
- BEM S. L. (1988), Androgynia psychiczna a tożsamość płciowa, [w:] *Psychologia i życie*, red. P. Zimbardo i in., przeł. Józef Radzicki, PWN, Warszawa, s. 435-438.
- BEM S. L. (2000), *Męskość, kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

- BEM S. L. (1987), *Is Androgyny a Solution?*, [w:] *The Psychology of Women. Ongoing Debates*, red. M. R. Walsh, London-New Haven: Yale University Press.
- BLUM D. (2004), *Mózg i płeć. O biologicznych różnicach między kobietami a mężczyznami*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka, Warszawa.
- CHARZYŃSKA E. (2009), *Stereotypy atrybutów kobiecości/męskości oraz hierarchii wartości osób o różnych orientacjach seksualnych*, „Przegląd terapeutyczny”, nr 6-7, www.ptt-terapia.pl [data dostępu: 10.04.2016].
- DULKO S. (2003), *ABC... Płci*, „Kosmos” *Problemy nauk biologicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, t. 52, nr 1, s. 5-10.
- FLAX J. (1987), *Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory*, „Signs. Journal of Women in Culture and Society”, nr 12, s. 21-643.
- GERGEN K. (1991), *The Saturated Self: Dilemmas of Identity in contemporary Life*, New York: Basic Books.
- GOULD C. C. (1997), *Gender: Key Concepts in Critical Theory*, New Jersey: Humanities Press.
- HOFFMAN R. M., BORDERS L. D. (2001), *Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory: A reassessment and new issues regarding classification variability*, „Measurement and Evaluation in Counseling and Development”, nr 34, s. 39-55.
- IZDEBSKI Z., PAPRZYCKA E., MIANOWSKA E. (2014), *Płeć biologiczna i płeć społeczno-kulturowa a związki intymne Polaków*, [w:] *Socjologia płci i seksualności w perspektywie teorii queer i krytyki feministycznej*, red. J. Mizielińska, A. Stasińska, „Studia Socjologiczne”, nr 4, s. 13-39.
- KONOPKA K., FRĄCZAK A. (2013), *Płeć psychologiczna a gotowość do agresji interpersonalnej u kobiet i mężczyzn*, „Polskie Forum Psychologiczne”, t. 18, nr 1, s. 65-80.
- KORZEŃ R. (2006), *Nowa charakterystyka psychometryczna Inwentarza Oceny Płci Psychologicznej (IPP)*, „Studia Psychologica”, nr 6, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, s. 37-50.
- KUCZYŃSKA A. (1992), *Inwentarz do oceny płci psychologicznej*. Podręcznik, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
- KUCZYŃSKA, A. (2002), *Płeć psychologiczna idealnego i rzeczywistego partnera życiowego oraz jej wpływ na jakość realnie utworzonych związków*, „Przegląd Psychologiczny”, nr 45(4), s. 385-399.

- LELAKOWSKA K., ZDROJEWICZ Z. (2008), Płeć psychologiczna a preferowane bodźce seksualne, „Seksuologia Polska”, t. 6, nr 1, s. 14-20.
- LENNEY E. (1991), Sex roles: The measurement of masculinity, femininity, and androgyny, [w:] „Measures of personality and social psychological attitudes”, red. J. P. Robinson, P. R. Shaver, L. S. Wrightsman, nr 1, San Diego, CA: Academic Press, s. 573-660.
- MANDAL E., ZALEWSKA K. (2010), Psychiczna kobiecość i męskość, poczucie własnej atrakcyjności, style przywiązania, style radzenia sobie i strategie autoprezentacji u kobiet podejmujących próby samobójcze, „Psychiatria Polska”, t. XLIV, nr 3, s. 329-339.
- MANDAL E. (2004), Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- PANKOWSKA D. (2005), Wychowanie a role płciowe, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- PAPRZYCKA E. (2008), Kobiety żyjące w pojedynkę. Między wyborem a przymusem, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- PAPRZYCKA E. (2011), Being a single woman – the specificity of choosing new social role, [w:] *Wiele twarzy kobiety – „ona” w tekstach nie tylko medycznych*, red. Z. Dziemianko, A. Bury, Instytut Naukowo-Wydawniczy Maiuscula, Poznań, s. 253-277.
- PAPRZYCKA E. (2012), Single men – topological approach from the perspective of sociocultural gender, [w:] *Gender approach in social sciences*, red. E. Malinowska, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica”, nr 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 69-87.
- PAPRZYCKA E. (2016), Socio-cultural gender of single men and women as conditioning factor of attitude towards single life, [w:] *Singlehood from Individual and Social Perspective*, red. K. Adamczyk, Wydawnictwo Libron, Kraków, s. 150-186.
- PAPRZYCKA E., MIANOWSKA E., IZDEBSKI Z. (2014), Jak dobieramy się w pary? Płeć biologiczna i płeć społeczno-kulturowa a preferowane cechy partnera, [w:] „Dyskursy Młodych Andragogów”, red. M. Olejarz, Tom XIV, Zielona Góra, s. 329-345.
- PAYNE F. D. (1985), Review of Bem Sex-Role Inventory, [w:] „The ninth mental measurements yearbook”, J. V. Mitchell red., nr. 1, Lincoln, NE: Buros Institute of Mental Measurements, s. 178-179.
- RENZETTI C. M., CURRAN D. J. (2005), *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, PWN, Warszawa.

- SELL R. L. (2015), Definiowanie i pomiar orientacji seksualnej – przegląd, „Prze-
gląd Badań Edukacyjnych Educational Studies Review”, nr 21 (2/2015),
s. 175-194.
- SPENCE J. T. (1991), Do the BSRI and PAQ measure the same or different
concepts?, „Psychology of Women Quarterly”, nr 15, s. 141-165.
- STARZOMSKA M., KOWALCZYK A. (2012), Płeć psychologiczna sportowców
w świetle wyników badań własnych, „Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio”,
4, s. 127-133.
- SZACKA B. (2011), Gender i płeć, [w:] Gender w społeczeństwie Polskim,
red. K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kra-
ków, s. 19-36.
- TITKOW A. (2001), Gender jako źródło instrumentarium badawczego, „Katedra.
Gender Studies”, nr 3, s. 58.
- TITKOW A. (2011), Kategoria płci kulturowej jako instrumentarium badawcze
i źródło wiedzy o społeczeństwie, [w:] Gender w społeczeństwie Polskim,
red. K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kra-
ków, s. 36-57.
- WEST C., ZIMMERMAN D. H. (2002), Doing Gender, [w:] Doing Difference,
Inequality, Power & Institutional Change, red. S. Fenstermaker, C. West,
New York, London: Routledge.
- WOJCISZKE B., (RED.) (2002), Kobiety i mężczyźni. Odmienne spojrzenia na róż-
nice, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- YARNOLD P. (1990), Androgyny and sex-typing as continuous independent fac-
tors, and a glimpse of the future, „Multivariate Behavioral Research”, nr 25,
s. 407-419.

Emilia Paprzycka
Edyta Mianowska
Zbigniew Izdebski

**FEMININITY AND MASCULINITY OF POLES:
THE SOCIO-CULTURAL DIMENSION OF GENDER
AS AN ANALYTIC CATEGORY**

Keywords: femininity, masculinity, gender, psychological gender, life satisfaction, gender perspective in researches.

The aim of this research was to identify the factors differentiating gender on the one hand and, on the other hand, to check how they differentiate the level of satisfaction with selected areas of public and private life. The following research questions have been asked: what is the gender of Poles, and by which socio-demographic variables is it differentiated, do sex and gender differentiate the level of satisfaction with the selected areas of public and private life? The hypothesis investigated in the research assumed the existence of differentiation due to sex and gender. Statistical analysis was also intended to identify the possibility of the existence of an interactive effect between sex and gender which would be responsible for differentiating the level of satisfaction. The research was carried out on a representative sample of Poles aged 15-59, using the techniques of direct interview, questionnaire and The Bem Sex-Role Inventory (BSRI). On the basis of the results obtained in the research it has been concluded that the socio-demographic factors which were taken into consideration do differentiate the genders of the cohort. The relation between gender and satisfaction with the chosen areas of life has been confirmed, whereas in the case of sex such a bond has been observed only in assessment of marriage/permanent relation and in self-assessment of physical attractiveness. The data shows that the most satisfied category, in all analyzed dimensions, are androgynous persons.